

The Monadology

∞ Infinite Monad Theory by philosopher
Gottfried Wilhelm Leibniz.

Turinys

1. Įvadas

2. Monadologija

§ 1 Monados Apibrėžimas: Paprastoji Substancija

§ 2 Realumo Pagrindas: Kodėl Paprastos Substancijos Turi Egzistuoti

§ 3 Tikrieji Nedalomi Gamtos Atomai

§ 4 Amžinybė per Gamtą: Monados Negali Žūti

§ 5 Amžinybė per Kilmę: Monados Negali Natūraliai Susidaryti

§ 6 Dieviško Kūrybos ir Naikinimo Būtinybė

§ 7 Monada be Langų: Jokios Tikros Išorinės Įtakos

§ 8 Kodėl Monados Turi Turėti Savybes, Kad Paaikškintų Pokytį

§ 9 Neatskiriamų Dalykų Tapatybės Principas

§ 10 Visų Sukurtų Dalykų Išsakomoji Kintamumas

§ 11 Visiško Gamtinio Pokyčio Vidinis Šaltinis

§ 12 Pokyčio Principo ir Jo Specifikų Poreikis

§ 13 Daugialypiškumas Vienyje: Kaip Paprasta Būtybė Gali Kistis

§ 14 Suvokimo (Ne sąmoningo) Įvadas ir Jo Atskyrimas nuo Sąmonės

§ 15 Potraukis: Vidinis Jėga, Varanti Pokytį

§ 16 Siela kaip daugialypės paprastos substancijos įrodymas

§ 17 Materializmo paneigimas: suvokimas nėra mechaninis

§ 18 Entelechija: Monadų vidinė tobulumo ir savaimiškumo esmė

§ 19 Sielų gradacija: nuo paprastų Monadų iki sąmoningų protų

§ 20 Laikina nesąmoningumo būseną

§ 21 "Mažųjų suvokimų" nuolatinė realybė

§ 22 Būsenų tęstinumo dėsnis

§ 23 Nesąmoningų suvokimų įrodymas iš sąmonės

§ 24 Paprastų Monadų būklė: amžinas apsvaigimas

§ 25 Kaip organai sukuria atskirą suvokimą gyvūnams

- § 26 Empirinis mąstymas: kaip atmintis imituoja protą
- § 27 Stiprios vaizduotės šaltinis
- § 28 Žmonės kaip empirikai daugumoje veiksmų
- § 29 Protų Išskirtinis Bruožas: Būtiniosios Tiesos
- § 30 Kaip Refleksiniai Veiksmai Veda į Dievo Pažinimą ir Metafiziką
- § 31 Pirmasis Didysis Principas: Prieštaravimo Principas
- § 32 Antrasis Didysis Principas: Pakankamos Priežasties Principas
- § 33 Dviejų Tiesų Karalystės: Būtiniosios ir Atsitiktinės
- § 34 Analitinis Būtinųjų Tiesų Modelis
- § 35 Analizės Pagrindas: Paprastos Idėjos ir Identiškos Tiesos
- § 36 Pakankamos Priežasties Principo Taikymas Atsitiktiniams Faktams
- § 37 Atsitiktinių Priežasčių Begalinė Regresija
- § 38 Būtinio Būties Kaip Galutinės Priežasties Būtinybė
- § 39 Dievo Vienybės ir Pakankamumo Išvada
- § 40 Būtinio Būties Savybės: Neribotos ir Visiškai Realios
- § 41 Dievo Absoliutaus ir Begalinio Tobumo Apibrėžimas
- § 42 Netobulumo Kilmė Ribotuose Sutvėrimuose
- § 43 Dievas kaip Visų Galimybių ir Esių Pagrindas
- § 44 Kodėl Galimybė Reikalauja Esančio Būtinio Būties
- § 45 A Priori (Ontologiniai) ir A Posteriori (Kosmologiniai) Dievo Įrodymai
- § 46 Dievo Intelektas prieš Valią: Nebūtinybė Būtinųjų Tiesų
- § 47 Monadų Nuolatinė Išplitimas iš Dievo
- § 48 Dievybės Trejybinė Sandara ir Jos Atspindys Monadose
- § 49 Veiksmas kaip Aiškus Suvokimas, Potyris kaip Neaiškus Suvokimas
- § 50 Kūrinio Tobumo ir Veiksmingumo Matas
- § 51 Monadų Tarpusavio Poveikio Prigimtis: Idealus ir Dievo Tarpininkaujamas
- § 52 Veiksmo ir Potyrio Santykinumas
- § 53 Pakankamos Priežasties Poreikis Pasirinkti Vieną Galimą Pasaulį
- § 54 Pasirinkimo Kriterijai: Tobumo Laipsniai
- § 55 Geriausio Pasaulio Aktualizavimas per Dieviškąją Išmintį, Gerumą ir Galybę

- § 56 Universalī Saviraiška: Kiekviena Monada Atspindi Visatą
- § 57 Perspektyvizmas: Skirtingi To Paties Visatos Vaizdai
- § 58 Optimalizavimo Formulė: Maksimali Įvairovė, Maksimali Tvarka
- § 59 Didžioji Hipotezė, Didinanti Dievo Šlovę
- § 60 Kaip Monada Atspindi Visą Visatą iš Savo Riboto Požiūrio
- § 61 Išraiškos Fizinė Pagrindas: Visos Medžiagos Tarpusavio Sąsajos
- § 62 Kūnas kaip Sielos Išraiškos Tarpininkas
- § 63 Sielos ir Organinio Kūno Sąjunga Sudaro Gyvą Būtybę
- § 64 Begalinė Gamtinių Mašinų Sudėtingumo Pranašumas
- § 65 Tikroji Begalinė Medžiagos Dalis
- § 66 Pasaulis viduje: kiekviena materijos dalis – gyvybės pilnuma
- § 67 Gyvybės begalinis pasikartojimas: pasauliai pasaulyje
- § 68 Gyvybės visur buvimas net "negyvoje" materijoje
- § 69 Chaoso ir nevaisingumo iliuzija
- § 70 Gyvų būtybių hierarchija: dominuojančios ir pavaldžios monadės
- § 71 Prieš fiksuotą materiją: kūnas yra amžinoje srauto būsenoje
- § 72 Metamorfozė, ne sielų persikūnijimas (metempsychozė)
- § 73 Jokios tikros atsiradimo ar mirties, tik transformacija
- § 74 Prefigūracija: gyvūnas jau yra sėkloje
- § 75 Sėkliniai gyvūnai ir nedaugelis "išrinktųjų"
- § 76 Kiekvieno gyvūno natūralus amžinybė
- § 77 Sielos ir paties gyvūno neišnykstaumas
- § 78 Atsakymas į kūno ir proto problemą: iš anksto nustatyta harmonija
- § 79 Veiklosios ir galutinių priešasčių karalysčių harmonija
- § 80 Descartes klaidos dėl sielos ir kūno sąveikos pataisymas
- § 81 Iš anksto nustatytos harmonijos santrauka
- § 82 Protinių sielų ypatinga sutvėrimas
- § 83 Protai kaip Dievo atvaizdai, sugebantys pažinti ir kurti
- § 84 Dievo santykis su protais: Kunigaikštis ir Tėvas
- § 85 Viršūnė: Dievo miestas
- § 86 Moralinis pasaulis kaip Dievo aukščiausias šedevras
- § 87 Aukštesnioji harmonija: tarp gamtos ir malonės

§ 88 Gamtiniai reiškiniai tarnauja moraliniams tikslams

§ 89 Visatos mechaninis teisingumas

§ 90 Dieviškoji Priežiūra ir geriausio įmanomo pasaulio įgyvendinimas

Spausdinta 2025 m. lapkričio 22 d.

<https://lt.cosmicphilosophy.org/books/leibniz-monadology/>

SKYRIUS 1.

Įvadas

Monadologija (1714), Gottfried Wilhelm Leibniz

1 714 m. vokiečių filosofas Gottfried Wilhelm Leibniz pasiūlė ∞ begalinių monadų teoriją. Monadologija (pranc. La Monadologie) yra vienas garsiausių Leibnizo darbų, priskiriamų jo vėlyvajai filosofijai. Tai trumpas tekstas, kuriame per maždaug 90 pastraipų pateikiama metafizika, nagrinėjanti paprastas substancijas arba ∞ begalines monadas.

Per paskutinį savo viešnagę Vienoje nuo 1712 m. iki 1714 m. rugsėjo Leibniz parašė du trumpus tekstus prancūzų kalba, kurie turėjo būti koncizūs jo filosofijos pristatymai. Po jo mirties, „*Principes de la nature et de la grâce fondés en raison*“, skirtas princui Eugenijui Savoječiui, pasirodė prancūzų kalba Nyderlanduose. Filosofas Christian Wolff ir bendradarbiai paskelbė vertimus vokiečių ir lotynų kalbomis antrojo teksto, kuris vėliau tapo žinomas kaip „*Monadologija*“.

Knyga, skirta CosmicPhilosophy.org, buvo išversta į 42 kalbas iš originalo prancūzų kalbos, naudojant naujausias 2024/2025 m. dirbtinio intelekto technologijas. Naujųjų vokiečių ir anglų kalbų vertimų kokybė gali lenktyniauti su originaliais 1720 m. vertimais. Daugeliui kalbų šis leidinys yra pirmasis pasaulyje.

SKYRIUS 2.

Monadologia

Autorius Gotfrydas Vilhelmas Leibnicas,
1714

Principia philosophiæ seu theses in gratiam principis Eu-genii
conscriptæ

§ 1

Monada, apie kurią čia kalbėsime, yra ne kas kita, kaip paprasta substancija, įeinanti į sudėtinius dalykus; paprasta, t. y. be dalių (*Teod.*, § 10⁴).

§ 2

Ir turi būti paprastųjų substancijų, kadangi yra sudėtinių; nes sudėtinys yra ne kas kita, kaip krūva ar *agregatas* paprastųjų.

§ 3

O ten, kur nėra dalių, nėra nei apimties, nei formos, nei galimo dalijimosi. Ir šios Monados yra tikrieji Gamtos atomai, trumpai tariant, dalykų elementai.

§ 4

Taip pat nėra ko bijoti dėl ardymo, ir nėra jokio įsivaizduojamo būdo, kuriuo paprasta substancija galėtų žūti natūraliai (§ 89).

§ 5

Dėl tos pačios priežasties nėra jokio natūralaus būdo, kuriuo paprasta substancija galėtų prasidėti, nes ji negali būti suformuota sudėjus.

§ 6

Taigi galima teigti, kad Monados negali nei prasidėti, nei baigtis kitaip, kaip tik staiga, t. y. jos gali prasidėti tik per kūrybą ir baigtis per anihiliaciją; tuo tarpu sudėtinis prasideda arba baigiasi dalimis.

§ 7

Taip pat neįmanoma paaiškinti, kaip Monada gali būti pakeista ar transformuota savo viduje kokia nors kita būtybe; nes joje nieko negalima perstatyti, nei įsivaizduoti jokios vidinės judėjimo formos, kurią būtų galima sukelti, valdyti, padidinti ar sumažinti; kaip tai įmanoma sudėtinuose dalykuose, kuriuose vyksta pokyčiai tarp dalių. Monados neturi jokių langų, pro kuriuos kas nors galėtų įeiti ar išeiti. Atsitiktinumai negali atsiskirti ar judėti už substancijų ribų, kaip tai darė scholastikų jaučiamosios formos. Taigi nei substancija, nei atsitiktinumas negali iš išorės patekti į Monadą.

§ 8

Tačiau Monados turi turėti tam tikrų savybių, kitaip jos nebūtų net būtybės. Ir jei paprastos substancijos nesiskirtų savybėmis, nebūtų jokio būdo pastebėti jokių pokyčių dalykuose; nes tai, kas yra sudėtiname, gali kilti tik iš paprastųjų sudedamųjų dalių; o Monados, neturėdamos savybių, būtų neatskiriamos viena nuo kitos, nes jos ir taip nesiskiria kiekybe: ir todėl, jei visa erdvė būtų

užpildyta, kiekviena vieta judėjimo metu visada gautų tik lygiavertę tai, ką turėjo, ir viena dalykų būseną būtų *neatskiriama* nuo kitos.

§ 9

Kiekviena Monada turi skirtis nuo kitos. Gamtoje niekada nėra dviejų būtybių, kurios būtų visiškai vienodos ir kuriose nebūtų galima rasti vidinio skirtumo arba pagrindo vidiniam pavadinimui.

§ 10

Taip pat sutinku, kad kiekviena sukurta būtybė yra paveikta pokyčių, taigi ir sukurta Monada, ir kad šis pokytis kiekvienoje yra nuolatinis.

§ 11

Iš to, ką tik pasakėme, išplaukia, kad Monadų natūralūs pokyčiai kyla iš *vidinio principo*, nes išorinė priežastis negali paveikti jų vidaus (§ 396, § 900).

§ 12

Bet be pokyčio principo turi būti ir *to, kas keičiasi, detalumas*, kuris savo ruožtu nulemia paprastųjų substancijų specifiškumą ir įvairovę.

§ 13

Šis detalumas turi apimti daugialypiškumą vienybėje arba paprastume. Kadangi kiekvienas natūralus pokytis vyksta palaipsniui, kažkas keičiasi, o kažkas lieka; taigi paprastoje substancijoje turi būti daugybė būsenų ir santykių, nors joje nėra dalių.

§ 14

Laikina būseną, apimanti ir atspindinti daugialypiškumą vienybėje ar paprastoje substancijoje, yra ne kas kita, kaip tai, kas vadinama *Suvokimu*, kurią reikia skirti nuo sąmonės arba sąmoningumo, kaip bus parodyta toliau. Ir čia Karteziečiai labai klydo, laikydami niekuo suvokimus, kurių nepastebime. Tai taip pat privertė juos manyti, kad tik dvasios buvo Monados ir kad gyvūnų nėra sielų nei kitų Entelechių; ir jie supainiojo su eiline publika ilgalaikį apsvaigimą su griežtąja mirtimi, kas taip pat privertė juos patikėti scholastiniu išankstiniu nuosprendžiu apie visiškai atskiras sielas ir net patvirtino klaidingai nusiteikusius protus sielų mirtingumo nuomonėje.

§ 15

Vidinio principo, sukeliančio pokytį ar perėjimą nuo vieno supratimo prie kito, veiksmą galima pavadinti *Troškimu*: tiesa, kad troškimas ne visada gali visiškai pasiekti tą supratimą, kurio

siekia, bet jis visuomet kažką iš jo įgyja ir pasiekia naujus supratimus.

§ 16

Patys patiriame daugialypiškumą paprastoje substancijoje, kai pastebime, kad net menkiausia mūsų suvokiama mintis apima daugybę objekto aspektų. Taigi visi, pripažįstantys, kad siela yra paprasta substancija, turi pripažinti šį daugialypiškumą Monadoje; o ponas Bailis čia neturėjo rasti sunkumų, kaip jis padarė savo Žodyne straipsnyje *Rorarius*.

§ 17

Be to, būtina pripažinti, kad Suvokimas ir tai, kas nuo jo priklauso, yra *neaiškinama mechaninėmis priežastimis*, t.y. formomis ir judesiais. Net jei įsivaizduotume mašiną, kurios struktūra leistų mąstyti, jausti, suvokti; ją galėtume įsivaizduoti padidintą išlaikant proporcijas, kad į ją galėtume įeiti kaip į malūną. Tačiau ją apžiūrėję iš vidaus rastume tik dalis, stumdančias viena kitą, bet nieko, kas paaiškintų suvokimą. Taigi tai reikia ieškoti paprastoje substancijoje, o ne sudėtiname darinyje ar mašinoje. Be to, tik tai ir galima rasti paprastoje substancijoje, būtent: suvokimai ir jų pokyčiai. Tik tai ir gali sudaryti visas paprastų substancijų vidines veiklas (Préf. ***, 2 b⁵).

§ 18

Visoms paprastosioms substancijoms arba sukurtaoms Monadoms galima suteikti Entelechijų vardą, nes jos turi tam tikrą tobulumą (*échousi to entelés*), turi savaimiškumą (*autarkeia*), kuris daro jas jų vidinių veikų šaltiniais ir tarsi nekūniškais automatais (§ 87).

§ 19

Jei norėtume Siela vadinti viską, kas turi *suvokimų ir troškimų* bendrąją prasme, ką ką tik paaiškinau; tada visas paprastas substancijas ar sukurta Monadas galėtume vadinti Sielomis; bet kadangi jausmas yra daugiau nei paprastas suvokimas, sutinku, kad bendrasis Monadų ir entelechijų pavadinimas tikėtų paprastosioms substancijoms, turinčioms tik tai; o *Sielomis* vadinkime tik tas, kurių suvokimas yra ryškesnis ir lydimas atminties.

§ 20

Juk patiriame savyje būseną, kai nieko neprisimename ir neturime jokio ryškaus suvokimo; pavyzdžiui, kai apalstame ar esame užgriuoti gilaus be sapnų miego. Šioje būsenoje siela nesiskiria jaučiamai nuo paprastos Monados; bet kadangi ši būseną nėra amžina, o ji iš jos išsilaisvina, ji yra kažkas daugiau (§ 64).

§ 21

Iš to neseka, kad tada paprasta substancija būtų be jokio suvokimo. Tai netgi neįmanoma dėl minėtų priežasčių; nes ji negali žūti, negali ir egzistuoti be jokio jausmo, kuris yra ne kas kita, kaip jos suvokimas: bet kai yra didelė mažų suvokimų gausa, be jokio atskyrimo, žmogus apsvaigsta; kaip kai nuolat sukamės ta pačia kryptimi kelis kartus iš eilės, ir atsiranda svaigulys, galintis priversti mus apalpti ir neleidžiantis nieko atskirti. O mirtis gali laikinai suteikti šią būseną gyvūnams.

§ 22

Kadangi kiekviena paprastos substancijos dabartinė būseną natūraliai yra jos ankstesnės būsenos tęsinys, taip kad dabartis joje yra kupina ateities (§ 360);

§ 23

Todėl, kadangi iš apsvaigimo atsibudę *suvokiame* savo suvokimus, būtina, kad juos turėjome iš karto prieš tai, nors to nesuvokėme; nes suvokimas negali natūraliai kilti tik iš kito suvokimo, kaip judėjimas negali kilti natūraliai tik iš judėjimo (§ 401–403).

§ 24

Iš to matome, kad jei neturėtume nieko išskirtinio ir tarsi pakilimo, jautresnio mūsų suvokimuose, mes visada būtume apsvaigę. Ir tai yra visiškai paprastų Monadų būklė.

§ 25

Taip pat matome, kad Gamta suteikė gyvūnams paaukštintus suvokimus, rūpindamasi aprūpinti juos organais, kurie surenka kelis šviesos spindulius ar oro bangas, kad jų sąjunga padarytų juos veiksmingesnius. Kažkas panašaus vyksta kvapo, skonio ir lytėjimo pojūtyje, o galbūt ir daugelyje kitų mums nežinomų pojūčių. Netrukus paaiškinsiu, kaip tai, kas vyksta sieloje, atspindi tai, kas vyksta organuose.

§ 26

Atmintis suteikia sieloms tam tikrą *tęstinumą*, kuris imituoja protą, bet turi būti nuo jo atskirtas. Matome, kad gyvūnai, suvokdami kažką, kas juos sužavi ir ką jau buvo panašiai suvokę, savo atminties atvaizdu tikisi to, kas buvo susiję su tuo ankstesniu suvokimu, ir linkę į tuos pačius jausmus, kuriuos tada patyrė. Pavyzdžiui: kai šunims parodai lazdele, jie prisimena skausmą, kurį ji sukėlė, ir kaukiasi, ir bėga (Prélim.⁶, § 65).

§ 27

Ir stipri vaizduotė, kuri juos sužavi ir sujaudina, kyla iš ankstesnių suvokimų didumo ar gausos. Nes dažnai stiprus įspūdis staiga sukelia tokį pat poveikį kaip ilga *iprotis* ar daugybė kartotų vidutinių suvokimų.

§ 28

Žmonės elgiasi kaip gyvūnai, kai jų suvokimų seka formuojama vien atminties principu; tai primena empirinius gydytojus, kurie turi tik praktinį patyrimą be teorijos; ir mes esame tik empirikai trijose ketvirtadalėse savo veiksmų. Pavyzdžiui, kai tikimės, kad rytoj bus diena, elgiamės empiriškai, nes taip visada buvo iki šiol. Tik astronomas tai vertina per protą.

§ 29

Bet žinojimas apie būtiną ir amžiną tiesą yra tai, kas mus išskiria iš paprastų gyvūnų ir suteikia mums *Protą* ir mokslus; pakeldama mus į pažinimą apie save ir Dievą. Ir tai yra tai, kas vadinama mūsų protine siela, arba *Dvasia*.

§ 30

Taip pat per būtinų tiesų žinojimą ir jų abstrakcijas mes esame pakeliami į refleksinius veiksmus, kurie verčia mus galvoti apie tai, kas vadinama "aš", ir svarstyti, kas yra mumyse: taip galvodami apie save, mes galvojame apie Būtį, Substanciją, paprastą ir sudėtinę, nematerialią ir net apie patį Dievą; suprasdami, kad tai, kas mumyse yra ribota, Juo yra beribiškas. Ir šie refleksiniai veiksmai sudaro pagrindinius mūsų samprotavimų objektus (*Théod.*, Préf. *, 4, a⁷)

§ 31

Ir iš to nereiškia, kad paprasta substancija būtų be jokio suvokimo. Mūsų samprotavimai remiasi *dviem didžiais principais*: prieštaravimo, pagal kurį mes teigiame *klaidingu* tai, kas jį apima, ir teisingu tai, kas yra priešinga ar prieštaraujanti klaidingam (§ 44, § 196).

§ 32

Ir *tai yra* pakankamos priežasties principas, pagal kurį mes manome, kad joks faktas negali būti teisingas ar egzistuojantis, joks teiginys negali būti tikras, nebent yra pakankama priežastis, kodėl jis yra būtent toks, o ne kitoks. Nors šios priežastys dažniausiai mums negali būti žinomos (§ 44, § 196).

§ 33

Taip pat yra dviejų rūšių *tiesos*: *Protinės* ir *Faktinės*. Protinės tiesos yra būtinos, o jų priešingybė neįmanoma, o faktinės yra atsitiktinės, ir jų priešingybė įmanoma. Kai tiesa yra būtina, jos priežastį galima rasti analizėje, skaidant ją į paprastesnes idėjas ir tiesas, kol pasiekiamos pirminės (§ 170, 174, 189, § 280–282, § 367. *Abrégé object.* 3).

§ 34

Taip matematikuose *spekuliatyvūs teoremai* ir praktikos kanonai analizės būdu redukuojami į *Apibrėžimus, Aksiomas ir Postulatus*.

§ 35

Galiausiai yra *paprastos idėjos*, kurių negalima apibrėžti; taip pat yra aksiomų ir postulatų, arba trumpai tariant, *pirminių principų*, kurių negalima įrodyti ir to nereikia; ir tai yra *identiški teiginiai*, kurių priešingybėje yra aiški prieštara (§ 36, 37, 44, 45, 49, 52, 121–122, 337, 340–344).

§ 36

Bet *pakankama priežastis* turi būti randama ir *atsitiktinėse ar faktinėse tiesose*, tai yra, esminių dalykų sekoje, išplitusioje per sutvėrimų visatą; kur skaidymas į konkrečias priežastis gali būti be galo detalus dėl didžiulės gamtos dalykų įvairovės ir kūnų begalinio skaidymo. Yra begalinis formų ir judesių, dabartinių ir praeities, skaičius, kurie patenka į veiksmingąją mano dabartinio rašymo priežastį; ir yra begalinis mažų mano sielos polinkių ir nuotaikų, dabartinių ir praeities, skaičius, kurie patenka į galutinę priežastį.

§ 37

Ir kadangi visas šis *detalumas* apima tik kitus ankstesnius atsitiktinius arba detalesnius elementus, kurių kiekvienas vėl reikalauja panašios analizės, kad būtų paaiškinta, mes nepasistūmime toliau: ir pakankama ar galutinė priežastis turi būti už šio atsitiktinumo detalumo serijos ar *grandinės*, kad ir kokia begalinė ji būtų.

§ 38

Ir taip galutinė dalykų priežastis turi būti būtinoje substancijoje, kurioje pokyčių detalumas yra tik iškilmingai, kaip šaltinyje: ir tai mes vadiname Dievu (§ 7).

§ 39

Kadangi ši substancija yra pakankama viso šio detalumo priežastis, kuris taip pat yra visur susijęs; *yra tik vienas Dievas, ir šis Dievas pakanka.*

§ 40

Taip pat galima spręsti, kad ši aukščiausioji substancija, kuri yra vienintelė, universali ir būtina, neturinti nieko už savęs, kas būtų nuo jos nepriklausoma, ir būdanti paprasta galimo būties tęstinumas; turi būti nesugebanti turėti ribų ir turinti tiek realybės, kiek įmanoma.

§ 41

Iš to išplaukia, kad Dievas yra visiškai tobulas; *tobulumas* nėra niekas kita, kaip teigiamos realybės dydis, tiksliai paimtas, atmetus ribas ar apribojimus dalykuose, kurie jų turi. Ir ten, kur nėra jokių ribų, tai yra, Dieve, tobulumas yra visiškai begalinis (§ 22, Préf. *, 4 a).

§ 42

Taip pat išplaukia, kad sutvėrimai savo tobulumus gauna iš Dievo įtakos, bet jų netobulumai kyla iš jų pačių prigimties, nesugebančios būti beribėmis. Nes būtent tuo jie skiriasi nuo Dievo. Šis *pradinis sutvėrimų netobulumas* pasireiškia kūnų *gamtinė inercija* (§ 20, 27–30, 153, 167, 377 ir toliau.).

§ 43

Taip pat tiesa, kad Dieve yra ne tik egzistencijų šaltinis, bet ir esybių, kiek jos yra realios, arba to, kas realų galimybėse. Taip yra todėl, kad Dievo intelektas yra amžinųjų tiesybių sritis arba idėjų, nuo kurių jos priklauso, be ko nieko realaus nebūtų galimybėse, ir ne tik jokia egzistencija, bet netgi niekas įmanomas (§ 20).

§ 44

Nes būtina, kad jei galimybėse arba esybėse, arba amžinosiose tiesybėse yra realybė, ši realybė turi būti pagrįsta kažkuo esančiu ir aktuali; taigi ir Būtinąjo Būties egzistencijoje, kuriame esybė apima egzistenciją, arba kuriame pakanka būti galimam, kad būtum aktuali (§ 184–189, 335).

§ 45

Taigi tik Dievas (arba Būtinasis Būtis) turi šią privilegiją, kad jis privalo egzistuoti, jei yra įmanomas. Kadangi niekas negali

sutrukdyti to, kas neturi jokių ribų, jokio neigimo ir todėl jokios prieštaravimo, vien tai pakanka, kad būtų žinoma Dievo egzistencija a priori. Tai taip pat įrodėme per amžinųjų tiesybių realumą. Bet ką tik tai įrodėme ir a posteriori, kadangi egzistuoja atsitiktiniai būčiai, kurių paskutinę ar pakankamą priežastį galima rasti tik būtinajame būtyje, kuris savo egzistencijos priežastį turi savyje.

§ 46

Tačiau nereikia manyti, kaip kai kurie, kurie neteisingai suprato mano mintį, kad amžinosios tiesos, būdamos priklausomos nuo Dievo, yra savavališkos ir priklauso nuo Jo valios, kaip, atrodo, manė Descartes ir vėliau ponas Poiret. Tai teisinga tik atsitiktinėms tiesoms, kurių principas yra *tinkamumas* arba *geriausiojo pasirinkimas*; tuo tarpu būtiniosios tiesos priklauso vien nuo Jo intelekto ir yra jo vidinis objektas (§ 180–184, 185, 335, 351, 380).

§ 47

Taigi tik Dievas yra pirminis vienetas ar pirminė paprastoji substancija, iš kurios visos sukurtosios arba išvestinės Monados yra produktai ir, taip sakant, gimsta per nuolatinius Dievybės žybsnius akimirką po akimirkos, ribojamas kūrinio receptyvumo, kuriam ribotumas yra esminis (§ 382–391, 398, 395).

§ 48

Dieve yra *Galia*, kuri yra visko šaltinis, toliau *Žinojimas*, kuriame yra idėjų detalės, ir galiausiai *Valia*, kuri vykdo pokyčius ar produkciją pagal geriausiojo principą (§ 7,149–150). Tai atitinka tai, ką sukurtose monadose sudaro subjektas arba pagrindas: suvokimo galia ir geidimo galia. Bet Dieve šios savybės yra absoliučiai begalinės ar tobulos; o sukurtose Monadose arba entelechijose (arba *perfecti habies*, kaip Hermolaüs Barbarus išvertė šį žodį) tai yra tik imitacijos, proporcingai jų tobulumui (§ 87).

§ 49

Kūrinys laikomas *veikiančiu* išorėje tiek, kiek jis turi tobulumo, ir *kenčiančiu* nuo kito, kiek jis netobulas. Taigi Monadai priskiriamas *veiksmas* tiek, kiek ji turi aiškių suvokimų, ir *potyris* tiek, kiek ji turi nesuskirstytų (§ 32, 66, 386).

§ 50

Ir vienas kūrinys tobulesnis už kitą, kadangi jame randama tai, kas padeda a priori pagrįsti tai, kas vyksta kitame, ir būtent todėl sakoma, kad jis veikia kitą.

§ 51

Bet paprastose substancijose tai tik idealus poveikis vienos monados kitai, kuris gali turėti poveikį tik per Dievo įsikišimą, kadangi Dievo idėjose monada pagrįstai reikalauja, kad Dievas,

tvarkydamas kitus nuo dalykų pradžios, atsižvelgtų į ją. Kadangi sukurtoji Monada negali turėti fizinio poveikio kitos viduje, priklausomybė gali atsirasti tik šiuo būdu (§ 9, 54, 65–66, 201. Santr. įž. 3).

§ 52

Todėl tarp kūrinių veiksmai ir potyriai yra abipusiai. Nes Dievas, lygindamas dvi paprastas substancijas, kiekvienoje randa priešasčių, kurios verčia jį pritaikyti kitą; taigi tai, kas tam tikrais aspektais yra *aktyvu*, kitu požiūriu yra *pasyvus*: *aktyvu* tiek, kiek tai, kas jame aiškiai žinoma, padeda paaiškinti, kas vyksta kitame; ir *pasyvus* tiek, kiek to, kas jame vyksta, priešastis randama tai, kas aiškiai žinoma kitame (§ 66).

§ 53

Kadangi Dievo Idėjose yra begalybė galimų visatų, o gali egzistuoti tik viena, turi būti pakankama priešastis Dievo pasirinkimui, lemianti, kodėl Jis renkasi vieną, o ne kitą (§ 8, 10, 44, 173, 196 ir t.t., 225, 414–416).

§ 54

Ir šią priešastį galima rasti tik *tinkamume* arba tobumo laipsniuose, kuriuos šie pasaulyje turi; kiekvienas galimas turi teisę pretenduoti į egzistenciją pagal savo apimamo tobumo mastą (§ 74, 167, 350, 201, 130, 352, 345 ir t.t., 354).

§ 55

Ir būtent tai yra priežastis, dėl kurios geriausias [pasaulis] egzistuoja: Išmintis leidžia Dievui jį pažinti, Jo gerumas verčia jį pasirinkti, o Jo galia verčia jį sukurti (§ 8,7, 80, 84, 119, 204, 206, 208. Sutr. obj. 1, obj. 8).

§ 56

Šis *sujungimas* arba šis suderinimas visų sukurtų dalykų tarpusavyje ir kiekvieno su visais kitais daro tai, kad kiekviena paprastoji substancija turi ryšių, kurie išreiškia visas kitas, ir todėl ji yra gyvas amžinas visatos veidrodis (§ 130,360).

§ 57

Kaip tas pats miestas, žiūrint iš skirtingų pusių, atrodo visai kitoks ir tarsi perspektyviškai padauginamas; taip pat ir dėl begalinės paprastųjų substancijų gausybės atrodo, jog yra tiek skirtingų visatų, kurios vis dėlto yra tik vienos visatos perspektyvos, priklausančios nuo kiekvienos Monados požiūrio taško.

§ 58

Ir tai yra būdas pasiekti kuo didesnę įvairovę, bet su didžiausia įmanoma tvarka, t.y., tai yra būdas pasiekti kuo didesnę tobulumą (§ 120, 124, 241 kt., 214, 243, 275).

§ 59

Būtent ši hipotezė (kurią drįstu vadinti įrodyta) tinkamai iškelia Dievo didybę: tai pripažino Ponas Beilis, savo Žodyne (straipsnyje *Rorarius*) padaręs priekaištų, netgi buvo linkęs manyti, jog per daug skiriu Dievui, daugiau nei įmanoma. Tačiau jis negalėjo pateikti jokios priežasties, kodėl ši universali harmonija, dėl kurios kiekviena substancija tiksliai išreiškia visas kitas per savo santykius su jomis, būtų neįmanoma.

§ 60

Be to, iš to, ką ką tik pateikiau, matyti a priori priežastys, kodėl dalykai negali vykti kitaip. Kadangi Dievas, tvarkydamas viską, atsižvelgė į kiekvieną dalį, ypač į kiekvieną monadą, kurių reprezentacinė prigimtis negali būti apribota tik dalies reiškimu; nors šis atspindys yra painus visos visatos detalėse ir aiškus tik mažoje dalyje dalykų, t.y., tuose, kurie yra arčiausiai arba svarbiausi kiekvienai Monadai; kitaip kiekviena monada būtų Dievybė. Apribojimas slypi ne objekte, bet objekto pažinimo modifikacijoje. Visos jos painiai siekia begalybę, visumą; tačiau jos yra ribotos ir atskiriamos skirtingų aiškių suvokimų laipsniais.

§ 61

Sudėtiniai dalykai šiuo atžvilgiu simboliškai sutampa su paprastaisiais. Kadangi viskas yra pilna, visa materija yra susijusi,

ir kadangi pilnoje erdvėje kiekvienas judėjimas daro poveikį tolimiems kūnams, proporcingai atstumui, taip kad kiekvienas kūnas yra veikiamas ne tik liečiančių jį kūnų, ir tam tikru būdu jaučia viską, kas jiems nutinka, bet ir per juos jaučia tuos, kurie liečia pirmuosius, kurie liečia jį tiesiogiai: iš to seka, kad šis ryšys tęsiasi iki bet kokio atstumo. Todėl kiekvienas kūnas jaučia viską, kas vyksta visatoje; taip, kad tas, kuris mato viską, galėtų kiekviena perskaityti, kas daroma visur, net kas buvo padaryta ar bus padaryta; pastebėdamas dabartyje tai, kas toli, tiek laiku, tiek erdve: *sumpnoia panta* (viskas susiję), sakė Hipokratas. Tačiau siela gali savyje perskaityti tik tai, kas joje aiškiai atspindėta, ji negali iš karto atskleisti visų savo raukšlų, nes jos eina į begalybę.

§ 62

Taigi, nors kiekviena sukurta monada atspindi visą visatą, ji aiškiau atspindi jai ypač priskirtą kūną, kurio ji yra entelechija: ir kadangi šis kūnas išreiškia visą visatą per visos materijos ryšį pilnoje erdvėje, siela taip pat atspindi visą visatą, atspindėdama šį kūną, kuris jai priklauso savitu būdu (§ 400).

§ 63

Kūnas, priklausantis Monadai, kuri yra jo entelechija arba Siela, kartu su entelechija sudaro tai, ką galima pavadinti *gyvuoju būtumu*, o su siela – tai, kas vadinama *gyvūnu*. Šis gyvo būtybės ar gyvūno kūnas visada yra organinis; nes kiekviena Monada yra visatos veidrodis savo būdu, o visata tvarkoma tobulos tvarkos,

todėl turi būti tvarka ir reprezentante, t.y., sielos suvokimuose, taigi ir kūne, pagal kurią visata joje atspindima (§ 403).

§ 64

Taigi kiekvienas gyvo būtybės organinis kūnas yra savotiška dieviška mašina arba gamtinis automatas, be galo pranokstantis visus dirbtinius automatus. Kadangi mašina, pagaminta žmogaus meno, nėra mašina kiekvienoje savo dalyje. Pavyzdžiui: žalvarinio rato dantis turi dalis ar fragmentus, kurie mums nebėra nieko dirbtinio ir neturi nieko, kas rodytų mašiną atsižvelgiant į paskirtį, kuriai ratas buvo skirtas. Tačiau gamtos mašinos, t.y., gyvų būtybių kūnai, išlieka mašinomis savo menkiausiose dalyse iki begalybės. Tai ir sudaro skirtumą tarp Gamtos ir meno, t.y., tarp Dieviškojo meno ir mūsų (§ 134, 146, 194, 483).

§ 65

Ir gamtos kūrėjas galėjo įgyvendinti šį dievišką ir be galo nuostabų sumanymą, nes kiekviena materijos dalis nėra tik begaliniai dalijimas, kaip pripažino senovės mąstytojai, bet ir faktiškai be galo padalinta, kiekviena dalis į dalis, kurių kiekviena turi savo judesį, kitaip būtų neįmanoma, kad kiekviena materijos dalis galėtų išreikšti visą visatą (Prélim. [Disc. d. l. conform.], § 70. *Théod.*, §195).

§ 66

Iš čia matome, kad mažiausioje materijos dalyje yra gyvų būtybių pasaulis, gyvų organizmų, gyvūnų, entelechių, sielų.

§ 67

Kiekvieną materijos dalį galima įsivaizduoti kaip sodą, pilną augalų, ir kaip tvenkinį, pilną žuvų. Bet kiekviena augalo šakelė, kiekvienas gyvūno galūnės narys, kiekviena jo skysčių lašelė yra vėl toks sodas arba toks tvenkinys.

§ 68

Ir nors žemė ir oras, esantys tarp sodo augalų, arba vanduo, esantis tarp tvenkinio žuvų, nėra nei augalas, nei žuvis; jie vis dėlto juos taip pat turi, bet dažniausiai tokiu subtilumu, kuris mums nepasiekiamas.

§ 69

Taigi visatoje nėra nieko neapdirbto, nevaisingo, mirusio, jokio chaoso, jokio sumaišties, išskyrus pažiūros; maždaug kaip atrodytų tvenkinys iš toli, kuriame matytumėte sumaišytą judesį ir, taip sakant, žuvų spūrį, neatskirdami pačių žuvų.

§ 70

Iš čia matome, kad kiekvienas gyvas kūnas turi dominuojančią entelechiją, kuri gyvūne yra siela; bet šio gyvo kūno galūnės yra

pilnos kitų gyvų būtybių – augalų, gyvūnų, kurių kiekvienas vėl turi savo entelechiją arba dominuojančią sielą.

§ 71

Bet nereikia manyti kartu su kai kuriais, kurie klaidingai suprato mano mintį, kad kiekviena siela turi savo masę arba materijos dalį, jai nuolat priskirtą, ir kad ji dėl to valdo kitas žemesnes gyvas būtybes, nuolat jai tarnaujančias. Nes visi kūnai yra amžiname sraute kaip upės; ir dalys į juos nuolat patenka ir išeina.

§ 72

Taigi siela keičia kūną tik palaipsniui ir laipsniškai, taigi ji niekada nėra staiga atskirta nuo visų savo organų; ir gyvūnuose dažnai vyksta metamorfozė, bet niekada metempsichozė ar sielų persikūnijimas: nėra ir visiškai atskirtų sielų, nei kūno neturinčių genijų. Tik Dievas yra nuo to visiškai atskirtas.

§ 73

Tai taip pat paaiškina, kodėl niekada nėra nei visiškai atsiradimo, nei visiškos mirties, suprantant griežtai kaip sielos atskyrimą. Ir tai, ką mes vadiname *atsiradimu*, yra vystymasis ir augimas; kaip tai, ką mes vadiname *mirtimi*, yra susivyniojimas ir mažėjimas.

§ 74

Filosofai labai glumdėsi dėl formų, entelechijų ar sielų kilmės; bet šiandien, kai tiksliais tyrimais augalų, vabzdžių ir gyvūnų atžvilgiu buvo pastebėta, kad gamtos organiniai kūnai niekada nėra sukurti iš chaoso ar puvimo; bet visada iš sėklų, kuriose neabejotinai buvo kažkoks *pirmapradis užuomazgas*; buvo nuspręsta, kad ne tik organinis kūnas jau ten buvo prieš apvaisinimą, bet ir siela šiame kūne, ir vienu žodžiu – pats gyvūnas; ir kad apvaisinimo būdu šis gyvūnas buvo tik paruoštas dideliame virsmui, kad taptų kitos rūšies gyvūnu.

§ 75

Gyvūnai, kurių kai kurie apvaisinimo būdu pakeliami iki didžiausių gyvūnų lygio, gali būti vadinami *sėkliniais*; bet tie iš jų, kurie lieka savo rūšyje, tai yra dauguma, gimsta, dauginasi ir sunaikinami kaip dideli gyvūnai, ir tik nedidelis išrinktųjų skaičius patenka į didesnę sceną.

§ 76

Bet tai buvo tik pusė tiesos: todėl aš nusprendžiau, kad jei gyvūnas niekada natūraliai neprasideda, jis natūraliai nesibaigia; ir kad ne tik nebus atsiradimo, bet ir visiško sunaikinimo, nei mirties suprantant griežtai. Ir šios a posteriori samprotavimų, gautų iš patirties, puikiai dera su mano a priori išvestais principais, kaip minėta aukščiau.

§ 77

Taigi galima sakyti, kad ne tik siela (neišnykstančios visatos veidrodis) yra neišnykstanti, bet ir pats gyvūnas, nors jo mašina dažnai iš dalies sunyksta, ir meta arba įgyja organines apvalkalas.

§ 78

Šie principai man suteikė galimybę natūraliai paaiškinti sąjungą arba sielos ir organinio kūno atitikimą. siela laikosi savo įstatymų, o kūnas taip pat savųjų; ir jie susitinka dėl iš anksto nustatytos harmonijos tarp visų substancijų, nes jos visos yra tos pačios visatos reprezentacijos.

§ 79

Sielos veikia pagal galutinių priežasčių dėsnius per troškimus, tikslus ir priemones. Kūnai veikia pagal veikliųjų priežasčių arba judesių dėsnius. Ir abi karalystės – veikliųjų priežasčių ir galutinių priežasčių – yra tarpusavyje harmoninės.

§ 80

Descartesas pripažino, kad sielos negali suteikti jėgos kūnams, nes materijoje visada išlieka toks pat jėgos kiekis. Tačiau jis tikėjo, kad siela gali pakeisti kūnų judėjimo kryptį. Taip atsitiko dėl to, kad jo laikais dar nebuvo žinomas gamtos dėsnis, išlaikantis bendrąjį judėjimo kryptį materijoje. Jei jis būtų tai pastebėjęs, būtų atsitrenkęs į mano Iš anksto nustatytos harmonijos sistemą.

§ 81

Ši sistema verčia kūnus elgtis taip, lyg (nors tai neįmanoma) nebūtų sielų; sielas elgtis taip, lyg nebūtų kūnų; o abu elgiasi taip, lyg vienas darytų įtaką kitam.

§ 82

Kalbant apie Protus ar protines sielas, nors manau, kad iš esmės visuose gyvuose būtyse ir gyvūnuose yra tas pats (būtent, kad gyvūnas ir siela prasideda tik kartu su pasauliu ir jo nesibaigia), tačiau protiniuose gyvūnuose yra tai ypatinga, kad jų mažieji sėklidiniai gyvūnai, kol jie tokiais yra, turi tik paprastas ar jautrias sielas; bet kai tie, kurie tarsi išrinkti, per faktinį apvaisinimą pasiekia žmogiškąją prigimtį, jų jautriosios sielos pakeliamos proto laipsnyje ir sugauna Protų prerogatyvas.

§ 83

Be kitų skirtumų tarp paprastų sielų ir Protų, kurių dalį jau nurodžiau, dar yra šis: paprastai sielos yra gyvieji veidrodžiai ar visatos sutvėrimų atvaizdai; tačiau protai dar yra paties Dieviškumo ar paties gamtos kūrėjo atvaizdai: sugebantys pažinti visatos sistemą ir kažką iš jos pamėgdžioti architektūriniais pavyzdžiais; kiekvienas protas yra tarsi maža dievybė savo srityje.

§ 84

Būtent todėl protai gali įstoti į Bendruomenę su Dievu, ir Jis jiems yra ne tik tai, ką išradėjas yra savo Mašinai (kaip Dievas yra kitų sutvėrimų atžvilgiu), bet ir tai, ką Kunigaikštis yra savo pavaldiniams, netgi tėvas savo vaikams.

§ 85

Iš čia nesunku daryti išvadą, kad visų Protų susivienijimas turėtų sudaryti Dievo Miestą, tai yra tobuliausią valstybę, kokia tik įmanoma tobuliausio Monarko valdžioje.

§ 86

Šis Dievo Miestas, ši tikrai universali Monarchija yra Moralinis pasaulis, Gamtiniame pasaulyje, ir tai, kas yra aukščiausia bei dieviškiausia Dievo darbuose: būtent joje glūdi tikroji Dievo šlovė, nes jos nebūtų, jei Jo didybė ir gerumas nebūtų žinomi ir žavėtų protus. Taip pat būtent šio dieviškojo Miesto atžvilgiu Jis iš tikrųjų turi Gerumą, tuo tarpu Jo išmintis ir galia atsiskleidžia visur.

§ 87

Kadangi aukščiau nustatėme tobulą harmoniją tarp dviejų gamtinių karalysčių – vienos veiksmingųjų priežasčių, kitos tikslo priežasčių – čia turime pažymėti dar vieną harmoniją tarp gamtinės fizinės karalystės ir malonės moralinės karalystės, tai yra tarp Dievo, vertinamo kaip Visatos mašinos Architektas, ir

Dievo, vertinamo kaip dieviškos Protų miesto Monarchas (§ 62, 74, 118, 248, 112, 130, 247).

§ 88

Ši Harmonija daro, kad dalykai veda į Malonę pačiais Gamtos keliais, ir kad šis rutulys, pavyzdžiui, turi būti sunaikintas ir atstatytas gamtiniais keliais momentais, kai to reikalauja Protų valdymas; vienų bausmei, kitų atlygiui (§ 18 ir toliau, 110, 244-245, 340).

§ 89

Dar galima sakyti, kad Dievas kaip Architektas viskuo tenkina Dievą kaip Įstatymų Leidėją; ir kad taip nuodėmės turi nešti savo bausmę pačia gamtos tvarka; ir pačia dalykų mechaninės struktūros galia; taip pat gražūs veiksmai patrauks savo atlygius mechaniniais keliais kūnų atžvilgiu; nors tai negali ir neturėtų įvykti visada tuoj pat.

§ 90

Galiau, pagal šį tobuląjį valdymą nebūtų jokio gero veiksmo be atlygio, jokios blogybės be bausmės: ir viskas turi pasisekti geriems; tai yra tiems, kurie šioje didžiojoje Valstybėje nėra nepatenkinti, kurie, atlikę savo pareigą, pasitiki Priežiūra, ir kurie tinkamai myli ir pamėgdžioja Viso gėrio Autorių, mėgaujasi Jo tobulumą svarstymu, vadovaudamiesi tikrosios *gryno meilės*

prigimtimi, kuri verčia džiaugtis mylimojo laime. Tai verčia išmintingus ir dorumus žmones stengtis įgyvendinti viską, kas atrodo derama su įtariamąja dieviškąja valia, arba pirmine valia; ir vis dėlto tenkintis tuo, ką Dievas iš tikrųjų leidžia įvykti savo paslėpta, išvistine ir lemiama valia; pripažįstant, kad jei galėtume pakankamai suprasti visatos tvarką, pamatytume, kad ji pranoksta visų išmintingiausių pageidavimus, ir kad neįmanoma padaryti jos geresnės, nei ji yra; ne tik apskritai visumai, bet ir mums pačioms asmeniškai, jei esame tinkamai prisirišę prie Visumos Autoriaus, ne tik kaip prie savo būties Architekto ir veiksminės priežasties, bet ir kaip prie savo Vadovo ir tikslinės priežasties, kuri turėtų būti visa mūsų valios tikslas, ir vienintelė gali suteikti mūsų laimę (Pre. *, 4 a b¹⁴. § 278. Pre. *, 4 b¹⁵).

PABAIGA

¹⁴ Leid. Erdm., p. 469.

¹⁵ Leid. Erdm., p. 469 b.

CosmicPhilosophy.org

<https://lt.cosmicphilosophy.org/>

Spausdinta 2025 m. lapkričio 22 d.

Mūsų kiti projektai:

- ▶ GMODEbate.org: Projektas, tiriantis eugenikos, scientizmo, judėjimo „mokslo emancipacija nuo filosofijos“, „anti-mokslo naratyvo“ filosofinius pagrindus bei šiuolaikines mokslinės inkvizicijos formas.